

Вплив глобалізаційних процесів на розвиток сільських територій у контексті селозберігаючої моделі аграрного підприємництва

Ковальчук С.Я.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки
Вінницького національного аграрного університету

У статті розглянуто участь аграрного сектору національної економіки в сучасних реаліях інтеграційних процесів. Виділено основні моменти функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Обґрунтовано, поглиблення нерівномірності та непропорційності глобального розвитку, який приймає форму асиметричних ефектів, що найчастіше проявляється у прискореному причинно-наслідковому поширенні негативних ефектів глобалізації. Охарактеризовано цілі сталого розвитку сільських територій, зазначено, що серед основних складових падіння індексу сталого сільського розвитку особливе занепокоєння викликає різке скорочення підприємницької зайнятості в селах України. Доведено, що адаптація до аграрної політики України до стандартів ЄС передбачає наближення її політики до принципів САП, зокрема: направлення аграрної політики на розвиток сільської місцевості, охорону навколишнього середовища, безпеку продуктів харчування.

Ключові слова: процеси глобалізації, селозберігаюча модель, сільські території, аграрне підприємництво, сталий розвиток сільського господарства, аграрні холдинги, землекористування, інститут сільського самоврядування.

Ковальчук С.Я. ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИЙНЫХ ПРОЦЕССОВ НА РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ В КОНТЕКСТЕ СЕЛОЗБЕРИГАЮЩЕЙ МОДЕЛИ АГРАРНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

В статье рассмотрено участие аграрного сектора национальной экономики в современных реалиях интеграционных процессов. Выделены основные моменты функционирования зоны свободной торговли между Украиной и ЕС. Обосновано, углубление неравномерности и непропорциональности глобального развития, которое принимает форму асимметричных эффектов, что чаще всего проявляется в ускоренном причинно-следственном распространении негативных эффектов глобализации. Охарактеризовано, цели устойчивого развития сельских территорий, отмечено, что среди основных составляющих падения индекса устойчивого сельского развития особенную обеспокоенность вызывает резкое сокращение предпринимательской занятости в селах Украины. Доказано, что адаптация к аграрной политике Украины к стандартам ЕС предусматривает приближение ее политики к принципам САП, в частности: направление аграрной политики на развитие сельской местности, охрану окружающей среды, безопасность продуктов питания.

Ключевые слова: процессы глобализации, селозберигающая модель, сельские территории, аграрное предпринимательство, устойчивое развитие сельского хозяйства, аграрные холдинги, землепользования, институт сельского самоуправления.

Kovalchuk S.Y. INFLUENCE OF GLOBALIZATION OF PROCESSES IS ON DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES IN CONTEXT OF SELOZBERIGAYUCHEI OF MODEL OF AGRARIAN ENTERPRISE

In the article participation is considered agrarian the sector of national economy in modern realities of integration processes. The basic moments of functioning of free trade zone are selected between Ukraine and ES. Grounded, deepening of unevenness and disproportion of global development which takes a form asymmetric effects that more frequent all shows up in speed-up причинно-наслідковому distribution of negative effects of globalization. It is described, aims of steady development of rural territories, it is marked that among the basic constituents of falling of index of steady rural development the special disturbance causes sharp reduction of enterprise employment in the villages of Ukraine. It is well-proven that adaptation to the agrarian policy of Ukraine to the standards of ES foresees approaching of its policy to principles of glanderss, in particular: sending of agrarian policy is to development of rural locality, guard of environment, safety of food stuffs.

Keywords: processes of globalization, selozberigayuche of model, rural territories, agrarian enterprise, steady development of agriculture, agrarian holdings, land-tenures, institute of rural self-government.

Постановка проблеми. На початку нового тисячоліття глобалізація стала важливим реальним аспектом розвитку сучасної світової системи, однією із найвпливовіших

сил, що визначає подальший розвиток світової цивілізації. Проте результат її прояву є неоднозначним для окремих країн та регіонів світу. Упродовж останніх років глобалізаційні

процеси значно впливають на нерівномірності економічного розвитку, нееквівалентність зовнішньоекономічного обміну між країнами, міжнародну дивергенцію доходів і глобальну бідність. Входження економіки України до світового економічного простору, участь вітчизняних виробників у конкурентній боротьбі на міжнародному ринку надає нового змісту процесу інтеграції між ланками національної економіки. Процеси глобалізації, що відбуваються у світі, сприяють зростанню об'ємів виробництва, споживання, переміщення товарів, що налагоджує формування зовнішньоторговельного механізму інтеграції України у європейський економічний простір

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Питання розвитку сільських територій за селозберігаючою моделлю для забезпечення економічного розвитку України привертає увагу провідних науковців. Зокрема, при вивченні зазначених проблем в агропромисловому секторі вагомими є праці: В.І. Борейка, П.П. Борщевського, З.Ф. Бриндзі, Б.В. Буркинського, О.О. Веклич, П.І. Гайдуцького, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, С.І. Дорогунцова, В.С. Кравцова, Г.М. Калетніка, Л.Є. Купінець, А.С. Лисецького, Л.Г. Мельника, В.Я. Месель-Веселяка, В.С. Міщенко, П.П. Руснака, С.К. Харічкова, В.С. Хачатурова, М.А. Хвесика, Є.В. Хлобистова, М.В. Щурика та інших дослідників. Водночас наукові дослідження формування механізмів сталого розвитку вітчизняного сільського господарства з орієнтацією на зарубіжний досвід забезпечення сталості розвитку аграрної сфери потребують подальшого вивчення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується активними глобалізаційними процесами. Це свідчить, з одного боку, про формування економіки нового типу, а з іншого, глобальних перетворень – перехід до наступного ступеня розвитку світового співтовариства. Проте недостатньо дослідженими залишаються питання селозберігаючої моделі розвитку аграрного підприємництва під впливом процесів глобалізації.

Метою статті є висвітлення основних засад формування сталого розвитку сільського господарства, визначення стратегічних орієнтирів для розвитку аграрної сфери України.

Виклад основного матеріалу. У результаті глобалізації світова економіка стає єдиною цілісною, функціонально та інституційно-структурованою багаторівневою системою

характерною ознакою якої є асиметричний розвиток її елементів, зумовлений різницею явних і латентних потенціалів.

Поглиблення нерівномірності та непропорційності глобального розвитку, приймаючи форму асиметричних ефектів, найчастіше проявляється у прискореному причинно-наслідковому поширенні негативних ефектів глобалізації [1]. Тому порушення стабільності та раптова криза в Україні змушують державу виробників та інвесторів шукати нові напрями розвитку країни та диверсифікувати ринки збуту. Особливу увагу привертає аграрний сектор економіки, який характеризується потужним експортним потенціалом.

Основними детермінантами успіху в умовах глобального поступу стають структурна перебудова зовнішньоекономічного потенціалу зі стратегічною орієнтацією на експорт конкурентоспроможної агропродовольчої продукції та визначення перспективних ринків збуту [1].

Трансформаційні процеси форм власності і господарювання в Україні тривають уже давно та сприяють позитивним змінам у сфері сільського господарства, проте, незважаючи на здійснення низки організаційно-правових заходів, аграрна сфера перебуває у кризовому стані. У розробленій Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» важливе місце займає механізм сталого розвитку сільського господарства, який відповідає сучасним умовам господарювання та спрямовується на забезпечення збалансованого функціонування вітчизняної аграрної сфери.

При цьому вагоме значення має саме зарубіжний досвід формування сталого розвитку сільського господарства розвинених країн світу. Аграрна галузь української економіки, демонструючи стабільний динамічний розвиток, є надійним фундаментом забезпечення продовольчої безпеки держави, базисом розширення її експортного потенціалу, джерелом задоволення внутрішнього попиту на сільськогосподарську продукцію та продукти харчування.

Взагалі сталий економічний розвиток є об'єктивною необхідністю подальшого розвитку виробничих відносин у світі. Як відомо, основою для визначення цілей сталого розвитку сільського господарства стала концепція багатофункціональної ролі сільського господарства, згідно з якою сільське господарство виконує багато функцій у суспільстві – виробництво безпечного і здорового продовольства; допомога сталому розвитку сільської місцевості, насамперед, захист і поліпшення

стану навколишнього середовища. Ця концепція прийнята на Конференції ФАО (у 2003 р. членом цієї міжнародної продовольчої та сільськогосподарської організації стала Україна) в Нідерландах (м. Маастрихт) у вересні 1999 р. Конференція заклала основи для усвідомлення того, що продовольча безпека, сприятливе навколишнє середовище і розвиток сільських регіонів є побічними ефектами сільськогосподарського виробництва і їх необхідно класифікувати як суспільні блага. Цілями сталого розвитку сільських територій можуть бути визнані такі:

- забезпечення добробуту сільського населення, доступу до базових благ (соціальна складова);
- оптимальний розподіл економічної діяльності залежно від природно-економічного потенціалу, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності сільської економіки та сільських територій загалом (економічна складова). Слід зауважити, що в контексті сталого розвитку щодо цієї цілі останнім часом дещо змінюються акценти, а саме передбачається подальша децентралізація виробництва, створення умов для формування нових і розширення традиційних видів економічної діяльності навіть у несприятливих для цього природно-економічних зонах, при цьому не лише з метою економічної вигоди, а й із погляду забезпечення продукування суспільних благ (продовольча безпека, сталий розви-

ток сільських територій, сприятливе довкілля, підтримання специфічної культури і культурних цінностей тощо);

- покращення навколишнього природного середовища життєдіяльності населення (екологічна складова).

Проте серед основних складових падіння індексу сталого сільського розвитку особливе занепокоєння викликає різке скорочення підприємницької зайнятості в селах України. Як видно з рис. 1 така тенденція характерна для країни третього світу, які погоджуються бути сучасними сировинними придатками.

Причин стрімкого падіння національного індексу сільського розвитку звичайно багато (зокрема, і позагалузевих). Але досить суттєвою причиною занепаду села України є монополізація вітчизняної агропродовольчої галузі [2].

Проте через різні політико-економічних причини перевагами земельних, майнових, податкових та інших реформ найефективніше скористався великий бізнес. Відбулась асиметрія в аграрному підприємстві України (таблиця 1) та відповідно і в аграрній політиці.

Монополізація земельних, бюджетних ресурсів стала серйозною загрозою середньому та малому господарюванню – основі села, основі держави [3].

Усі явища та процеси розвитку аграрних відносин знаходяться у взаємозв'язку та взаємозалежності. Одні з них безпосередньо пов'язані між собою, інші опосередковано. Кожен із цих процесів можемо розглядати як причину і як результат. Без глибокого та всебічного вивчення умов, які забезпечують стійкий розвиток, не можна зробити обґрунтованих висновків щодо результатів діяльності, виявити резерви виробництва сільськогосподарської продукції, обґрунтувати виробничі плани та управлінські рішення. Стійкий розвиток аграрних відносин залежить від цілої низки факторів. Досить значна різноплановість впливу факторів на аграрні відносини потребує групування в певні

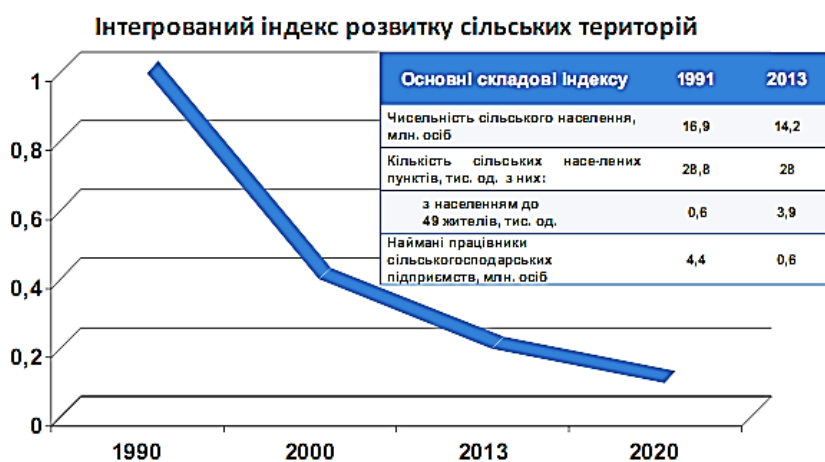

Рис. 1. Інтегрований індекс розвитку сільських територій України

Таблиця 1

Кількість та середній розмір аграрних підприємств за 2015 р.

Назва	Агрохолдинги	Середні підприємства	Фермерські господарства	Господарства населення
Кількість, тис. од.	156	6,8	40,7	4242
Середній розмір, га	55546,8	1065,6	109,2	1,52

типи та форми за їх істотними рисами і властивостями [2, с. 167–178].

Виділимо чотири групи визначальних факторів впливу на стійкий розвиток регіональних аграрних відносин, кожну з яких визначає характерологічний показник для кожного регіону.

Так, перша група факторів: параметри факторів виробництва – визначає коефіцієнт щільності розміщення сільськогосподарських підприємств, котрий враховує, форми власності, концентрацію сільськогосподарських підприємств;

друга група факторів: ефективне використання сільськогосподарських угідь – коефіцієнт ефективного використання сільськогосподарських угідь;

третья група факторів: об'єм реалізованої продукції – коефіцієнт товарності сільськогосподарської продукції (відношення об'єму реалізованої продукції до об'єму її виробництва в натуральному вираженні);

четверта група факторів: екологічні чинники – техногенне навантаження на навколишнє середовище, яке містить соціально-економічну освоєність території (інтегральні показники, що характеризують концентрацію населення, промисловості, сільського господарства, будівництва транспорту, освоєність земельного фонду і рекреаційне навантаження) та сумарну забрудненість природного середовища (інтегральні показники радіаційної та хімічної забрудненості атмосферного повітря, природних вод і ґрунтів).

Однак складність вирішення проблеми досягнення сталого розвитку сільського господарства зумовлена:

1. Високою складністю системи, наявністю великої кількості різних, взаємозалежних між собою елементів, що виконують різноманітні функції.

2. Багатокритеріальністю самого поняття «сталий розвиток».

3. Посиленням взаємозв'язку елементів системи в міру її розвитку, що виявляється у зміні поведінки системи під час варіації параметрів зовнішнього середовища, а також у неможливості оцінити всю систему за сукупністю властивостей її окремих елементів і навпаки.

4. Специфікою аграрних відносин, що виявляють себе в неможливості контролювати чинники, які формують результативність функціонування системи.

5. Наявністю нелінійних зв'язків між елементами системи, що призводить до появи невизначеності між ними [4].

В Україні необхідність розробки та впровадження політики сталого розвитку на основі «зеленого» зростання викликана як міжнародними зобов'язаннями, так і внутрішніми соціально-економічними й екологічними реаліями. Сільське господарство на відміну від інших галузей національної економіки характеризується більшою залежністю суспільних інтересів і потреб від природних факторів [4].

Загалом під дією ринкових чинників в Україні склалася така структура виробництва сільськогосподарської продукції в якій корпоративні та індивідуальні господарства мають свої ніші. Корпоративні господарства виробляють найбільш комерційно привабливі та експортоорієнтовані види продукції, а індивідуальні, зокрема господарства населення, маловигідні та трудомісткі – картоплю, овочі, плоди, молоко тощо. Вони зорієнтовані на продовольче самозабезпечення та наповнення внутрішнього продовольчого ринку.

Обидва сектори виробників сільськогосподарської продукції неоднорідні за складом, розмірами і динамікою змін. Особливо помітні зміни в корпоративному секторі, де після 2004 р. відбувається великомасштабна концентрація землекористування. Вона виявляється як у нарощуванні площ орендованих земель, так і у створенні швидкими темпами нових агрохолдингів, вертикально та горизонтально інтегрованих структур, до складу яких входять не лише аграрні формування, а також переробні підприємства, елеватори, транспортні і торговельні організації, наукові установи тощо. Земельні масиви таких структур досягають десятків і сотень тисяч гектарів, ними монополізуються вигоди від міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією та продовольством. Більшість із них використовують IPO з метою залучення фінансових ресурсів для подальшого розвитку та розширення, а також можливість реєстрації материнської компанії в офшорній зоні з метою оптимізації фінансових потоків.

Протягом останнього десятиліття спостерігається стрімке формування великих аграрних холдингів, що пов'язане з консолідацією капіталів окремими сільськогосподарськими підприємствами та погіршенням фінансового стану великої кількості дрібних господарств у зв'язку з початком глобальної фінансової кризи 2007–2008 рр. При цьому цей процес у деяких випадках набував хаотичних форм, що на першому етапі консолідації аграрних активів проявлялося в об'єднанні підприємств АПК різного профілю. Одним із голо-

вних критеріїв придбання активів агрохолдингами була наявність великих банків земель в управлінні компаній, що поглинались. Під явищем агрохолдингізації ми розуміємо зараз зростання частки велико-земельних, вертикально-інтегрованих структур в аграрній економіці, їх впливу на аграрну політику та запозичення негативних методів й інструментів із їх господарювання середніми і малими підприємствами [5].

Аграрні холдинги концентрують значні фінансові ресурси під своїм контролем, мають вихід на експортні ринки, доступ до технологій та політичний вплив на місцевому та національному рівнях. Крім того, досить часто серед акціонерів таких підприємств представлені потужні міжнародні компанії, що надає їм додаткових переваг у лобюванні на міжнародному рівні. Найбільші за розмірами землекористування агрохолдинги (від 400 до 600 тис. га) розміщують своє виробництво в найпривабливіших для сільського господарства регіонах – Полтавській, Вінницькій, Хмельницькій, Сумській і Чернігівській областях; від 200 до 400 тис. га – у Черкаській, Харківській, Тернопільській, Донецькій і Житомирській областях.

Характерною особливістю господарювання агрохолдингів є неповний обробіток контрольованих земель, що свідчить про накопичення земельних активів із метою подальшого перепродажу, а не агровиробництва. Так, за даними Eavex Capital, зібрана площа у 2014 р. становила в ТОВ «Лендком» 39 тис. га (52,7% від загальної), у ПрАТ «Сільськогосподарська виробнича фірма «Агротон» – 127 тис. га (84,1%), у ПАТ «Дакор-Вест» – 82 тис. га (77,4%), у ТОВ «НВФ «Сінтал-Д» – 87 тис. га (86,1%) тощо.

В індивідуальному секторі поступово зміцнюються позиції фермерських господарств – частка вироблюваної ними продукції сільського господарства в загальній її вартості збільшилася від 1,7% у 2000 р. до 5,0% у 2014 р. Проте нині індивідуальний сектор представлений в основному господарствами населення (понад 9 млн сільських і міських домогосподарств, що мають у користуванні земельні ділянки, зокрема 4,5 млн особистих селянських господарств), яким належить 55% валового виробництва галузі.

Досить тривалий час зростання агрохолдингізації України лобюється її сильними боками (дивіться таблицю 2). Значна динаміка нарощування виробництва, експорту продукції, валютних надходжень, масштабне залучення інвестицій зі світових фондових ринків та інше вивели вітчизняну аграрну галузь на перші позиції не тільки в економіці України, але і на світовому агропродовольчому ринку. Ці успіхи були і є настільки важливими для політику країни, що вирішення проблем агрохолдингізації вже протягом багатьох років відкладається [3].

Період 2011–2015 рр. характеризується поступовим уповільненням тенденції до накопичення землі у власності агрохолдингів, а пізніше і взагалі її зменшенням, меншими об'ємами повернутих зовнішніх засобів, а також консолідацією ринків і переходом до підвищення ефективності ведення бізнесу (див. рис 2.).

Адаптація до аграрної політики України до стандартів ЄС передбачає наближення її політики до принципів САП, зокрема: направлення аграрної політики на розвиток сільської місцевості, охорону навколишнього середовища, безпеку продуктів харчування. Наразі програма

Таблиця 2

SWOT-аналіз діяльності великих аграрних підприємств

Сильні боки	Слабкі боки
<ul style="list-style-type: none"> - нижча собівартість виробництва і висока додана вартість продукції; - розвинута система логістики; - розвинута інфраструктура; - впровадження інноваційних технологій у виробництво; - ефективне використання наявних ресурсів; - високий професійний рівень персоналу; - високий рівень технічного забезпечення. 	<ul style="list-style-type: none"> - віддалене управління активами; - часта зміна пріоритетів і організаційної моделі; - високі затрати на управління, контроль за власністю і її охорона; - значне боргове навантаження для забезпечення росту і розвитку.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - швидкий розвиток; - великі шанси на отримання банківських кредитів; - можливість швидкої кооперації та ефективного функціонування; - збільшення об'ємів виробництва сільськогосподарської продукції за рахунок ефекту масштабу. 	<ul style="list-style-type: none"> - труднощі в конкурентній боротьбі малих сільськогосподарських підприємств із агрохолдингами; - законодавчі труднощі регулювання діяльності великих підприємств.

розвитку сільської місцевості в ЄС здійснюється через імплементацію національних стратегічних планів, що містять пакет заходів, згрупованих у чотири напрями та мають єдиний інструмент фінансування – Фонд розвитку сільських територій. У Європейському Союзі встановлено чотири напрями розвитку сільських територій: (1) конкурентоспроможність; (2) охорона навколишнього середовища; (3) диверсифікація господарської діяльності; (4) розвиток місцевих територіальних громад [5, с. 99].

Рис. 2. Динаміка зміни розміру земельної площі, що перебуває в користуванні великих агроформувань

В умовах кризової ситуації в системі європейської й світової безпеки, а також кризи європростору, дослідження механізмів розвитку саме аграрного сектора національної економіки в сучасних реаліях інтеграційних процесів є вкрай актуальними. Одним із таких сучасних механізмів є функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Науковий інтерес викликають сучасний стан сільського господарства та його «реакція» на відкриття ринків ЄС для українських сільськогосподарських товарів, а також перспективи подальшої інтеграції [1].

Виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС може стати ефективним інструментом для покращення умов торгівлі з ЄС та роботи сектору Агропромислового комплексу (далі – АПК) загалом. ЄС уже скасував тарифні обмеження на експорт більшості української агропродукції до ЄС, водночас щодо деяких позицій були запроваджені тарифні квоти (зернові, свинина, яловичина, птиця).

Водночас скасування переважної частки нетарифних обмежень для українського агроекспорту вимагає відповідних трансформацій українського регуляторного законодавства. Для цього Україна має адаптуватися до стандартів ЄС у таких сферах як санітарні та фітосанітарні заходи, сертифікація і метрологія, проходження митного контролю, ринковий

нагляд, оцінка відповідності. Адаптація стандартів аграрної політики з прозорими та передбачуваними регуляторними правилами сприятиме покращенню інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості аграрного сектора економіки для європейських партнерів. Значний потенціал АПК пов'язаний також з поєднанням агровиробників України та ЄС у виробничих ланцюгах та каналах збуту. Це дозволить підвищити продуктивність АПК за допомогою передачі передових технологій і практик ЄС, збільшенню масштабів діяльності у виробництві та переробці сільськогосподарської продукції, покращенню умов доступу на світові ринки [6].

Однак за перші три квартали 2016 р. торгівля між Україною і ЄС зросла: зокрема, експорт збільшився на 3,3% порівняно з аналогічним періодом 2015 р., а імпорт на 6,6%. При чому найбільший експорт України в такі країни: Італію, Польщу і Німеччину, а в нашу країну більше всього постачають Німеччина, Польща і Франція. Такі країни-лідери були і у 2015 р.

Експерти пояснюють зростання товарообігу між Україною і ЄС у 2016 р. тим, що йде поступова переорієнтація нашої економіки внаслідок втрати ринку збуту з країнами СНД. За 2 роки частка ЄС в нашому торговому балансі виросла до 45% із 33%. При цьому частка Росії впала до 8% із 36%. Те, що на тлі скорочення експорту України загалом об'єми експорту в ЄС виросли, зростання експорту відбулося завдяки аграрному потенціалу країни. Зона вільної торгівлі з ЄС допомогла експорту України, оскільки активно продаються традиційні види продукції: зернові культури, масло, плоди, горіхи, мед, сік. Але, крім цього, відкрилися можливості для збуту нових товарів. Завдяки обнулінню ввізного мита наші виробники змогли активніше поставляти продукти переробки, зокрема, кетчуп, томатна паста, насіння і масло різних культур, наприклад, рапсові або реп'яха, борошно і печиво з висівків і т. д. Крім того, перспективними виявилися харчові продукти, які до 2016 р. не експортувалися в ЄС. Тут також виробників зацікавили знижені ставки мита або безмитні квоти (часник, гриби).

На думку експертів, наші товари мають високий потенціал, тому український експорт у ЄС може вирости у 2017 р. мінімум на 5–10%. Сільськогосподарські товаровиробники нарощують експорт органічної продукції, а також свіжих і заморожених ягід, оскільки попит із боку ЄС стрімко росте, а наші виробники можуть конкурувати з європейськими в

ціні. А ще перспективною може бути українська продукція, яка пройшла переробку і має додаткову вартість. Наприклад, можна ввозити в ЄС звичайні помідори і платити за це мито, а можна переробити цей продукт у кетчуп і продати це в Європі, не сплативши ніяких мит. Це сприяє нашій зовнішній торгівлі і зростанню вітчизняного виробництва.

Незважаючи на те, що країни-члени складають національні програми в межах чотирьох напрямів, за ними залишається право довільно komponувати їх згідно зі специфічними економічними, структурними та природними умовами територій. Однак відповідно до вимог ЄС держави повинні витратити не менше 10% фінансування на заходи в межах першого напрямку 1,25% коштів на другий напрям та 10% на третій напрям. Зазначено, що відновлення економіки на якому ґрунтується сталий розвиток окреслює: зростання, базоване на знаннях та інновація; соціальне залучення та висока зайнятість; зелений розвиток або підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора, поліпшення стану навколишнього середовища та сільських територій, забезпечення якості життя в сільській місцевості та диверсифікація сільської економіки або стала і конкурентна економіка [5, с. 4–6].

Хоча значним негативним аспектом реалізації сільськогосподарського потенціалу

України в умовах зони вільної торгівлі з ЄС є низька якість вітчизняної продукції та її невідповідність діючим у ЄС стандартам. Це може спричинити диспропорції в зовнішній торгівлі як сільськогосподарською продукцією, так і продуктами харчування, що призведе як мінімум до тимчасового збільшення частки продукції європейського походження на ринку України. Водночас вітчизняна продукція не зможе на належному рівні зайняти місце на європейському ринку.

Висновки. Отже, досвід розвинутих країн підтверджує необхідність провадження пріоритетної політики в розвитку малого і середнього підприємництва в сільських поселеннях, функціонування інституту сільського самоврядування, капіталізації ресурсів сільських територій.

Тому для України постає завдання вироблення механізмів державної аграрної політики щодо підвищення ефективності використання наявного потенціалу аграрного сектора економіки. З цією метою особлива увага має бути сконцентрована на створенні передумов для його інституційного забезпечення, яке насамперед передбачає формування механізмів взаємодії держави та бізнесу, становлення селозберігаючої моделі аграрного виробництва, підвищення ефективності функціонування аграрного підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Яценко О.М. Розвиток експортного потенціалу аграрного сектора економіки України в умовах глобалізації // ОМ. Яценко, Н.Г. Невзгляд, А.Г. Невзгляд. – Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Науковий журнал. Серія: Економічні науки. – К., № 3 (80). – 2015. – С. 39–49.
2. Ковальчук С.Я. Аграрні відносини в регіональних економічних системах [монографія] / С.Я. Ковальчук, Л.Є. Купінець. – ІПРЕЕД НАН УКРАЇНИ. – Одеса. – 2010. – 212 с. 5 «Європа–2020»: ЄС розробляє нову економічну стратегію // Євробюлетень. – 2010 – № 3. – С. 4–6.
3. Гадзало Я.М., Жук В.М. Наукові основи розвитку аграрного підприємництва та сільських територій за селозберігаючою моделлю (наукова доповідь). – К.: ННЦ ІАЕ, 2015. – 40 с.
4. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України: [монографія] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; наук. ред. В.В. Борщевський. – Львів, 2012. – 216 с.
5. Попова О.Л. Сталий розвиток агросфери України: політика і механізми [Текст]: монографія / О.Л. Попова; НАН України; Ін-т екон. та прогнозування. – К., 2009. – 352 с.
6. European Commission (2004): The Common Agricultural Policy Explained. Directorate General for Agriculture, Brussels.
7. Стратегічні напрями інституційного забезпечення розвитку аграрного сектора в Україні. – К.: НІСД, 2014. – 45 с.